

Aktualność przesłania Listu do rodzin Jana Pawła II w kontekście ogólnopolskiej peregrynacji relikwii bł. Rodziny Ulmów na przykładzie archidiecezji poznańskiej

The topicality of the message of John Paul II's Letter to Families
in the context of the Polish nationwide peregrination
of the Blessed Ulma family's relics on the example
of the Archdiocese of Poznan

JURAND ŻELISŁAWSKI

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Szkoła Doktorska, Polska

jurand.zelislawski@amu.edu.pl

<https://orcid.org/0000-0002-2801-8486>

Abstract: The subject of the article is John Paul II's Letter to Families *Gratissimam sane* and the documents regarding the peregrination of the relics of the Blessed Ulma family in the Archdiocese of Poznan. The aim of this article is to show the topicality of the message of the Polish Pope's letter based on the peregrination of the relics of the Samaritans from Markowa in the Archdiocese of Poznan. The method of comparative analysis of the above-mentioned materials was used. The conclusion drawn from this article is that the initiative of a nationwide peregrination of the relics of the Blessed Ulma family is in line with the teachings of John Paul II that „family is the way of the Church.” The event indicates the topicality of the message of this document in the context of prayer of families and for families and the testimony of families and for families.

Keywords: Letter to families *Gratissimam sane*; saint John Paul II, peregrination of relics; the blessed Ulma family; Archdiocese of Poznan

Abstrakt: Przedmiotem artykułu jest List do rodzin *Gratissimam sane* Jana Pawła II oraz dokumenty dotyczące peregrynacji relikwii bł. Rodziny Ulmów w archidiecezji poznańskiej. Artykuł ma na celu ukazanie aktualności przesłania wspomnianego listu papieża

Polaka na podstawie peregrynacji relikwii „Samarytan z Markowej” w archidiecezji poznańskiej. Wykorzystano metodę analizy porównawczej wyżej wymienionych materiałów. Wniosek wypływający z pracy wskazuje, że inicjatywa ogólnopolskiej peregrynacji relikwii bł. Ulmów wpisuje się w myśl Jana Pawła II, że „rodzina jest drogą Kościoła”. Wydarzenie wskazuje na aktualność przesłania tego dokumentu w kontekście modlitwy rodzin i za rodziny oraz świadectwa rodzin i dla rodzin.

Słowa kluczowe: List do rodzin *Gratissimam sane*; św. Jan Paweł II; peregrynacja relikwii; bł. Rodzina Ulmów; archidiecezja poznańska

Wprowadzenie

Każda rocznica wydania papieskiego dokumentu jest okazją nie tylko do skonfrontowania go z rzeczywistością oraz dokonania podsumowań, na ile propozycje w nim zawarte udało się zrealizować, ale przede wszystkim do oceny tego, czy przesłanie dokumentu wciąż jest aktualne. To znaczy, na ile w chwili wydania go było ono profetyczne, wyznaczające nowe trendy, kierunki i formy działania.

Z perspektywy teologii aktualność danego nauczania wynika przede wszystkim z tego, że opiera się ono na Słowie Bożym, które jest zawsze aktualne, wciąż nowe i możliwe do realizacji w zmieniających się okolicznościach życia człowieka. W tym roku minęło 30 lat od opublikowania Listu do rodzin *Gratissimam sane* św. Jana Pawła II. Jest to sposobność do lektury tego dokumentu jako świadectwa historycznego, ale i szansa, aby odczytać to nauczanie w kontekście obecnych czasów i stawianych tez, odnośnie do przyszłości małżeństwa i rodziny. Warto więc podjąć refleksję nad przesłaniem tego papieskiego dokumentu.

I. List do rodzin – przesłanie

Inicjatywa ogłoszenia przez ONZ 1994 roku Rokiem Rodziny spotkała się z bardzo przychylną reakcją Jana Pawła II, który postanowił, aby także Kościół przeżywał rok 1994 jako Rok Rodziny. Rozpoczął się on uroczystie w święto Świętej Rodziny 1993 roku i trwał do 30 grudnia 1994 roku (Zydek 2017, 277). Rok Rodziny, przeżywany przez Kościół, zapoczątkował też działania na rzecz małżeństwa, rodziny i ochrony życia, jak Światowe Spotkania Rodzin – pierwsze odbyło się w Rzymie, w dniach 8-9 października 1994 roku (Kozak 2023, 78). Tradycja ta, zainicjowana przez Jana Pawła II, jest kontynuowana przez jego następców. Dziesiąte Światowe Spotkanie Rodzin, na zaproszenie papieża Franciszka, miało miejsce w Rzymie, w dniach 22-26 czerwca 2022 roku.

Międzynarodowy Rok Rodziny stał się impulsem do skierowania Listu do rodzin, który został ogłoszony przez Jana Pawła II 2 lutego 1994 roku (Zydek 2017, 277; Kozak 2023, 78). List, będący tematem niniejszego przedłożenia, jest dokumentem obszernym, zawierającym bogactwo treści i przesłania. Można w nim wyróżnić płaszczyznę teologiczno-biblijną i społeczno-kulturową, mającą charakter quasi-profetyczny. Obie płaszczyzny przenikają się w tym dokumencie, co umożliwia pełniejsze scharakteryzowanie rodziny jako przedmiotu i podmiotu tego listu (Zydek 2017, 278). Papież przedstawił w tym dokumencie chrześcijańską wizję człowieka i rodziny oraz podkreślił wartość życia rodzinnego (Kozak 2023, 78). Ojciec Święty skierował go do rodzin całego świata, aby każda z nich mogła zobaczyć, jak wielkim dobrem jest chrześcijańska koncepcja życia małżeńskiego i rodzinnego (Góralski 199, 49). Dokument ten jest świadectwem głoszenia „Ewangelii rodziny” przez Kościół co jest nie tylko jego prawem, ale przede wszystkim obowiązkiem (Krocze 2015, 96). Jan Paweł II zwrócił uwagę, że ten list stanowi przypomnienie i aktualizację całego nauczania Kościoła o małżeństwie i rodzinie po Soborze Watykańskim II (Majder 1995, 25; Słomka 1995, 37).

List do rodzin składa się z wprowadzenia (n. 1-5) oraz dwóch części. W pierwszej części, zatytułowanej „Cywilizacja miłości” (n. 6-17), papież przypomniał doktrynę Kościoła o instytucji małżeństwa, z której w sposób naturalny wyrasta rodzina. Mówiąc o małżeńskim przymierzu, przywołał nauczanie Soboru Watykańskiego II (Góralski 1995, 49-50; Wróbel 1996, 43). Choć pierwsza część jest przede wszystkim pozytywnym wykładem chrześcijańskiej koncepcji rodziny, to nie pomija istotnych zagrożeń, jak m.in.: postnowożytny racjonalizm, agnostycyzm, utylitaryzm i neomanicheizm (Biesaga 1995, 75). Druga część listu pt. „Jest z Wami Oblubieniec” (n. 18-23) jest swoistym biblijnym wykładem, który czerpiąc z Pawłowego nauczania, ukazuje piękno tajemnicy małżeństwa i rodziny w odniesieniu do relacji Chrystusa i Kościoła. W omawianym dokumencie zawarte są nie tylko zagrożenia dotyczące rodziny, dziś jeszcze bardziej aktualne, ale papież wskazuje też na perspektywy i szanse (Krocze 2015, 83), które stoją przed rodziną i dają jej nadzieję. Jednocześnie dają nadzieję wszystkim, którym zależy na rodzinie (Majder 1995, 28). I właśnie nadzieja, płynąca z tego dokumentu, stanowi źródło siły dla chrześcijan, aby budować cywilizację miłości i dawać przykład życia własnej rodziny (Biesaga 1995, 79; Słomka 1995, 31-34). Nie można zapominać, że małżeństwo i rodzina są formami życia mającymi za zadanie doprowadzić człowieka do doskonałości i świętości (Wróbel 1996, 47).

Jak można zauważyć, omawiając ten dokument, zwykle autorzy skupiają się na jednej z jego dwóch części, najczęściej na pierwszej. Natomiast pozwolę sobie raz jeszcze zaznaczyć, że poza wspomnianymi dwoma częściami List do rodzin posiada swego rodzaju wprowadzenie (n. 1-5), do którego chciałbym

teraz nawiązać. Według mnie jest ono kluczowe dla zrozumienia aktualności przesłania całego dokumentu. Jego znaczenie można porównać do preambuły np. konstytucji. Preambuła stanowi uroczysty wstęp do aktu normatywnego, wyjaśnia okoliczności jego wydania i nakreśla cele, jakim ma on służyć. Jej głównym zadaniem jest przekazanie założonego przez prawodawcę celu. W przypadku konstytucji preambuła często wyraża system wartości, na których dane państwo się opiera (Sosnowski 2016, 207–208). Dzięki temu ma ona charakter trwałej gwarancji podstawowych praw i wolności. Stanowi istotny element każdego aktu prawnego, a przez to ma wpływ na rozumienie jego treści (Sosnowski 2016, 219–220). Analizując wprowadzenie do tego listu jako formę preambuły, warto zatrzymać się na numerze 4. i 5. i przywołać dwa krótkie cytaty: „Trzeba, ażeby modlitwa stała się dominantą Roku Rodziny w Kościele: modlitwa rodziny, modlitwa za rodziny, modlitwa z rodzinami” (Jan Paweł II 1994, 4) oraz „Jak bardzo konieczne jest świadectwo tych wszystkich rodzin, które znajdują w nich prawdziwe spełnienie swego życiowego powołania” (Jan Paweł II 1994, 5). Modlitwa i świadectwo to słowa klucze do analizy treści Listu do rodzin, a jednocześnie to nieustannie aktualne przesłanie tego dokumentu, na co chciałbym zwrócić uwagę w dalszej części artykułu, na przykładzie peregrynacji relikwii bł. Rodziny Ulmów w archidiecezji poznańskiej.

2. Błogosławiona Rodzina Ulmów

10 września 2023 roku w Markowej, na Podkarpaciu odbyła się Msza św., połączona z obrzędem beatyfikacji Rodziny Ulmów. To wydarzenie sprawiło, że losy tej rodziny na trwałe zapisały się w świadomości naszego narodu. Warto jednak w tym miejscu przypomnieć podstawowe fakty i wydarzenia, związane z „Samarytanami z Markowej”, czyli małżonkami Józefem i Wiktorią oraz ich siedmiorgiem dzieci: Stanisławą, Barbarą, Władysławem, Franciszkiem, Antonim, Marią i dzieckiem, któremu nie dane było przyjść na ten świat.

Józef Ulma (szerzej o Józefie: Bugała 2023, 107–126) urodził się w 1900 roku w Markowej, w rolniczej rodzinie wielodzietnej jako syn Marcina i Franciszki z domu Kluz. Skończył cztery klasy szkoły powszechnej. Przez pół roku uczęszczał do szkoły rolniczej w Pilźnie. Działał na wielu płaszczyznach społeczno-kulturalno-religijnych, m.in.: w kilku spółdzielniach oraz organizacjach związanych z Kościołem katolickim, a także w Związku Młodzieży Wiejskiej RP „Wici”. Wiktoria Ulma (szerzej o Wiktorii: Bugała 2023, 83–105), z domu Niemczak, urodziła się w 1912 roku w Markowej, jako córka Jana i Franciszki z domu Homa, również w rolniczej rodzinie wielodzietnej. Kiedy miała sześć lat, zmarła jej matka. Była uczennicą szkoły powszechnej,

a także uczęszczała na kursy Uniwersytetu Ludowego. Była, tak samo jak jej mąż, aktywna na niwie społeczno-kulturalnej, będąc członkiem amatorskiego zespołu teatralnego (Burda 2018/2019b, 45-46).

Józef Ulma i Wiktoria Niemczak zawarli sakrament małżeństwa 7 lipca 1935 roku w Markowej. W ciągu dziewięciu lat małżeństwa urodziło się im sześcioro dzieci: Stanisława (1936), Barbara (1937), Władysław (1938), Franciszek (1940), Antoni (1941) i Maria (1942). Małżonkowie byli właścicielami kilkuhektarowego gospodarstwa rolnego. Oboje brali aktywny udział w życiu swojej parafii pw. św. Doroty w Markowej, angażując się w życie Kościoła, m.in. należeli do Bractwa Żywego Różańca. Swoją wiarę pogłębiali przez wspólną modlitwę i śpiew pieśni, litanii, i inne formy pobożności ludowej np. nabożeństwa majowe, czerwcowe czy Gorzkie żale oraz poprzez życie sakramentalne i zaangażowanie w swojej parafii. Jak napisał ich krewny – Jerzy Ulma, dla obojga największą pasją była rodzina (Ulma 2024, 167-189).

Gdy wybuchła II wojna światowa i rozpoczęła się okupacja niemiecka, sytuacja rodziny Ulmów, jak i większości rodzin pogorszyła się, nie tylko pod względem materialnym. Artykuł ten nie ma na celu zaprezentowania polityki Niemiec względem narodu żydowskiego. Tytułem przypomnienia należy jednak zaznaczyć, że jedynie na terytorium okupowanej Rzeczypospolitej Polskiej za jakąkolwiek pomoc udzielaną Żydom groziła kara śmierci (rozporządzenie gubernatora Hansa Franka z 15 października 1941 roku). Mimo tego nie brakowało Polaków, którzy decydowali się pomagać Żydom. Również w Markowej znalazły się takie rodziny, a wśród nich Ulmowie. Najprawdopodobniej wskutek donosu Niemcy dowiedzieli się, że Ulmowie ukrywają Żydów. Zamordowali nie tylko wszystkich ukrywających się Żydów, ale całą rodzinę. Niemcy nie oszczędzili nikogo: ani dzieci, ani Wiktorii, która w chwili śmierci była w zaawansowanej ciąży (Semeraro 2023). Śmierć męczeńską ponieśli wszyscy członkowie rodziny 24 marca 1944 roku (Bugąła 2023, 8).

Rodzina Ulmów nazywana jest „Samarytanami z Markowej” (Ulma 2024, 195). Jest to oczywiście nawiązanie do biblijnej przypowieści o Miłosiernym Samarytaninie, który pomógł pobitemu i nieprzytomnemu człowiekowi, leżącemu przy drodze, któremu wcześniej nie udzielili pomocy przechodzący tamtędy lewita i kapłan (Semeraro 2023). Samarytanin opatrzył go i zabrał do gospody, aby tam wrócił do zdrowia, a opiekę nad nim zlecił właścicielowi. Ulmowie byli świadomi konsekwencji, jakie mogą ich spotkać pomagając Żydom, ale ich postawa wynikała z ich człowieczeństwa i wiary. Bliźnim był dla nich każdy człowiek i dlatego starali się pomagać na miarę swoich możliwości (Podbielska 2019, 602; Bugąła 2023, 13).

Decyzja o udzieleniu pomocy Żydom, choć może najbardziej spektakularna, nie była jednak najważniejsza (Podbielska 2019, 603). Wpływ na ich

życie i postawę miał wybór Jezusa Chrystusa jako Pana i Zbawiciela. Pomoc Żydom to swoiste uwieńczenie całego ich życia, w którym starali się nieść pomoc bliźniemu (Burda 2018/2019a, 52-53). Te zasady Wiktoria i Józef wynieśli ze swoich wierzących i bogobożnych rodzin (Ulma 2024, 195). Wcielali je w swoim życiu małżeńskim, wzajemnie siebie wspierając. Jedno w drugim zawsze miało oparcie. Te zasady wpajali też swoim dzieciom, wychowując je w duchu wiary chrześcijańskiej (Półtawska 2023, 99-102). Oboje byli obecni w ich życiu. Starsze dzieci, patrząc na przykład rodziców, opiekowały się młodszym rodzeństwem, bawiły się z nimi, czuwały nad ich bezpieczeństwem pod nieobecność rodziców lub kiedy rodzice byli zajęci pracą. Można powiedzieć, że rodzina Ulmów realizowała w swoim życiu powołanie i zadania rodziny chrześcijańskiej. Tworzyli wspólnotę, opartą na miłości i wzajemnym szacunku, w której każdy mógł doświadczyć, że jest chciany i kochany (Burda 2018/2019a, 51-52). Dlatego właśnie kluczem do zrozumienia ich postawy nie jest ich śmierć męczeńska, ale ciche, zwyczajne i codzienne życie oparte na Słowie Bożym (Bugala 2023, 10-11; 30-31).

3. Ogólnopolska peregrynacja relikwii

Warto przypomnieć cel kultu relikwii w Kościele rzymskokatolickim, którego jedną z form jest ich pielgrzymowanie. Korzenie tego kultu w Kościele sięgają II wieku po Chrystusie (Dziewulski 2008, 167). Choć o oddawaniu czci szczątkom mężów Bożych wspomina już Pismo Święte (Dziewulski 2008, 176).

O kulcie relikwii traktuje też Kodeks Prawa Kanonicznego, wskazując, że kult relikwii jest jednym z elementów służących uświęceniu człowieka (KPK, 1186-1190). Prawodawca zwraca przede wszystkim uwagę, że publiczny kult można oddawać jedynie tym świętym i błogosławionym, którzy zostali takimi z autorytetu Kościoła (KPK, 1187). Odnosnie do relikwii, pojawia się jedynie informacja, że nie wolno ich sprzedawać oraz że decyzje dotyczące relikwii znacznych i wielkiej czci podejmuje Stolica Apostolska (KPK, 1190; por. Dziewulski 2008, 175). Jak istotną rolę odgrywają relikwie w Kościele, a szczególnie w liturgii, potwierdza zachowanie starożytnego zwyczaju składania pod poświęconym ołtarzem relikwii świętych, nawet gdyby nie byli oni męczennikami. Ważne jest, aby zadbać o potwierdzenie autentyczności relikwii (OWMR, 302; Kongregacja ds. Kultu Bożego i Sakramentów 2003, 237; por. Dziewulski 2008, 171-172).

Natomiast Katechizm Kościoła Katolickiego zwraca uwagę, że obok sakramentów i sakramentaliów ważną rolę w życiu wiernych odgrywa religijność ludowa, przejawiająca się m.in. w czci oddawanej relikwiom, nawiedzaniu sanktuariów, pielgrzymkach, procesjach itp. (KKK, 1674). Co istotne,

w Katechizmie kult relikwii wymieniony jest jako pierwszy, co może wskazywać na jego pierwszorzędne znaczenie w pobożności ludowej. Autorzy podkreślają, że te formy są kontynuacją życia liturgicznego, ale go nie zastępują, czyli wymienione formy, w tym kult relikwii, należy porządkować w zgodzie z liturgią, a nie odwrotnie (KKK, 1675).

Szerzej temat ten podejmuje „Dyrektorium o pobożności ludowej i liturgii. Zasady i wskazania” w punktach nr 236. i 237. Przede wszystkim dokument ten definiuje relikwie, czyli nade wszystko ciała lub części ciała świętych lub błogosławionych. Natomiast w szerszym znaczeniu relikwiami są przedmioty należące do świętych, jak np. sprzęty, ubrania i rękopisy. Poza tym przedmioty otarte o ich ciała lub groby, płótna i oleje (Kongregacja ds. Kultu Bożego i Sakramentów 2003, 236; Kongregacja ds. Kanonizacyjnych 2017, Wprowadzenie; por. Dziewulski 2008, 168). Dyrektorium podejmuje również temat wskazań duszpasterskich dotyczących relikwii, do których działań zalicza: upewnienie się co do ich autentyczności; zapobieganie przesadnemu ich dzieleniu; napominanie wiernych, aby nie kolekcjonować relikwii (Dziewulski 2008, 173-174) oraz czuwanie nad unikaniem nawet pozorów różnego rodzaju oszustwa czy handlu (Kongregacja ds. Kultu Bożego i Sakramentów 2003, 237). Na koniec dokument wymienia formy ludowej czci dla relikwii i zalicza do nich: ucałowanie, zdobienie światłami i kwiatami, udzielanie nimi błogosławieństwa oraz noszenie ich w procesji, a także wskazuje na możliwość zanieśienia ich do chorych jako duchowe umocnienie (Kongregacja ds. Kultu Bożego i Sakramentów 2003, 237). W kontekście formy ludowej czci, jaką jest procesja z relikwiami, szczególne wytyczne można znaleźć w instrukcji pt. „Relikwie w Kościele: poświadczenie prawdziwości i przechowywanie”. Trzecia jej część dotyczy właśnie pielgrzymowania relikwii (Kongregacja ds. Kanonizacyjnych 2017, 31-38). Nie można zapominać, że cześć oddawana relikwiom ma przede wszystkim prowadzić wiernych do Jezusa Chrystusa – źródła i wzoru wszelkiej świętości (Dziewulski 2008, 182).

W dniach 13 i 14 marca 2023 roku w Warszawie odbyło się 394. Zebranie Plenarne Konferencji Episkopatu Polski, któremu przewodniczył abp Stanisław Gądecki, przewodniczący KEP. Podczas tego wydarzenia uczestniczący w nim biskupi wysłuchali informacji przekazanych przez abpa Adama Szalą, metropolitę przemyskiego, dotyczących beatyfikacji Józefa i Wiktorii Ulmów wraz z siedmiorgiem ich dzieci, której datę wyznaczono na 10 września 2023 roku w Markowej. Po raz pierwszy do chwały ołtarzy miała zostać wyniesiona cała rodzina, małżonkowie i ich dzieci. W komunikacie Konferencji Episkopatu Polski po tym spotkaniu w punkcie czwartym pojawiły się następujące informacje: zachęta biskupów do modlitwy o duchowe owoce beatyfikacji oraz decyzja, że relikwie błogosławionych będą peregrynowały w diecezjach w Polsce. Celem tej peregrynacji miało być ożywienie duszpasterstwa oraz

modlitwa w intencji małżeństw, rodzin i dzieci (KEP 2023). Wymiar małżeńsko-rodzinny bł. Rodziny Ulmów podkreślają nade wszystko modlitwy, ze szczególnym uwzględnieniem formularza mszalnego z ich wspomnienia, które przypada na 7 lipca, czyli w rocznicę zawarcia przez nich sakramentu małżeństwa (Peregrynacja 2023, 3-12).

Ponieważ głównym powodem peregrynacji relikwii Rodziny Ulmów jest tematyka małżeńsko-rodzinna, odpowiedzialnym za jej przebieg i przygotowanie został Krajowy Ośrodek Duszpasterstwa Rodzin, na czele z dyrektorem ks. Robertem Wielądkiem. Natomiast na poziomie diecezji odpowiedzialność wzięły na siebie diecezjalne duszpasterstwa rodzin ze swoimi duszpasterzami. We wrześniu 2023 roku opublikowano program peregrynacji po diecezjach w Polsce. To ogólnopolskie wydarzenie rozpoczęło się w niedzielę 24 września 2023 roku, podczas Mszy św. na Szczycie Jasnogórskim, w ramach XXXIX Pielgrzymki Małżeństw i Rodzin na Jasną Górę, odbywającej się pod hasłem: „Świętość w codzienności”. Mszy św. przewodniczył i homilię wygłosił abp Adam Szal, metropolita przemyski. Zgodnie z przedłożonym harmonogramem jako pierwsza relikwie przyjęła archidiecezja częstochowska.

4. Peregrynacja w archidiecezji poznańskiej

Jak już zostało wspomniane powyżej, kalendarium ogólnopolskiej peregrynacji relikwii bł. Rodziny Ulmów zostało opublikowane we wrześniu 2023 roku. Dla archidiecezji poznańskiej został przewidziany termin: 16-23 grudnia 2023 roku. Poznań przejmował relikwie od archidiecezji gnieźnieńskiej, w której peregrynacja trwała w dniach 9-16 grudnia 2023 roku, a przekazywał je do diecezji zielonogórsko-gorzowskiej, gdzie relikwie miały być obecne w dniach od 30 grudnia 2023 do 6 stycznia 2024 roku. Ponieważ w dniach 23-30 grudnia przewidziana została przerwa w peregrynacji, ze względu na uroczystość Narodzenia Pańskiego, Duszpasterstwo Małżeństw i Rodzin Archidiecezji Poznańskiej zwróciło się z zapytaniem do ks. Roberta Wielądka, czy w tych dniach, skoro relikwie i tak będą przebywać na terenie archidiecezji poznańskiej, peregrynacja może trwać dalej. Dyrektor Krajowego Ośrodka Duszpasterstwa Rodzin odpowiedział, że jeśli znajdą się parafie, które w dniach świątecznych będą chciały przyjąć relikwie, to jest to możliwe. Takie wspólnoty się znalazły, dlatego – wyjątkowo – w archidiecezji poznańskiej peregrynacja trwała dwa tygodnie, w dniach 16-30 grudnia 2023 roku. Towarzyszyło jej hasło: „Rodzina – w niej świętość się zaczyna”.

W archidiecezji poznańskiej, w ciągu czternastu dni peregrynacji, relikwie odwiedziły dwadzieścia miejsc. Archidiecezja została podzielona na trzynaście obszarów, dla których wyznaczono czternaście parafii, do których mieli

przybyć wierni z zaproszonych dekanatów. Poza tym wybrano dwie parafie, w których odbyły się Msze św. na powitanie i pożegnanie relikwii. W trakcie przygotowań zgłosiły się jeszcze dodatkowo trzy parafie, które, choć na kilka godzin, chciały przyjąć relikwie. Relikwie zagościły też w Arcybiskupim Seminarium Duchownym w Poznaniu, w którym do kapłaństwa przygotowują się klerycy z archidiecezji poznańskiej i gnieźnieńskiej oraz diecezji kaliskiej i bydgoskiej. Dokładny harmonogram peregrynacji został podany w „Miesięczniku Kościelnym Archidiecezji Poznańskiej” (Kalendarium 2023, 490-492) oraz na stronie internetowej archidiecezji.

Msza Święta, rozpoczynająca peregrynację, odbyła się w katedrze poznańskiej 16 grudnia 2023 roku. Przewodniczył jej abp Stanisław Gądecki, metropolita poznański, a współkoncelebransami byli proboszczowie parafii przyjmujących relikwie oraz przełożeni seminaryjni. Homilię wygłosił abp Gądecki, który wskazał, że beatyfikacja Ulmów jest przypomnieniem o niezbywalnej wartości małżeństwa jako związku między jednym mężczyzną i jedną kobietą. Podkreślił również, że „Samarytanie z Markowej” pokazują piękną postawę dojrzałych chrześcijan oraz prawdziwie kochających się małżonków, budujących swoje życie małżeńskie na mocnym fundamencie wiary i bezwarunkowej miłości do bliźniego, aż po gotowość oddania życia. Postawa bł. Rodziny Ulmów podkreśla wartość rodziny otwartej na przyjęcie potomstwa oraz na przekaz wiary i wartości chrześcijańskich. Ulmowie, jako ludzie dobrze rozumiejący posłannictwo świeckich w Kościele i świecie, przypominają, że w życiu trzeba sobie odpowiedzieć na zasadnicze pytanie: co trzeba czynić, aby osiągnąć życie wieczne? (Gądecki 2024, 8).

W ramach peregrynacji, 28 grudnia 2023 roku, w święto św. Młodzianków, męczenników, w kościele pw. Zwiastowania Pańskiego w Poznaniu, który jest Archidiecezjalnym Sanktuarium Świętości Życia, sprawowana była Msza św. dziękczynna za dzieło Duchowej Adopcji Dziecka Poczętego. Przewodniczył jej i homilię wygłosił bp Jan Głapiak, biskup pomocniczy archidiecezji poznańskiej.

30 grudnia 2023 roku w poznańskiej farze odbyła się Msza św. dziękczynna za dar peregrynacji. Przewodniczył jej ks. kanonik Mateusz Misiak, przewodniczący referatu duszpasterstwa małżeństw i rodzin w Kurii Metropolitalnej w Poznaniu, a homilię wygłosił ks. Jurand Żelisławski, diecezjalny duszpasterz małżeństw i rodzin.

Z okazji peregrynacji w archidiecezji poznańskiej wydano instrukcję duszpasterską, przedstawiającą założenia i zadania związane z tym wydarzeniem. Miał to być czas służący odnowie świadomości świętości sakramentu małżeństwa i rodziny oraz ludzkiego życia od poczęcia do naturalnej śmierci. Celem peregrynacji było przypomnienie, że rodzina jest pierwszą drogą Kościoła, o czym pisał Jan Paweł II (Jan Paweł II 1994, 2) oraz podstawową komórką

społeczną. Wydarzenie to miało również pomóc w odkryciu, że przede wszystkim w rodzinie realizuje się powszechne powołanie do świętości (Instrukcja 2023, 4). Jak już zostało wspomniane, peregrynacji towarzyszyło hasło: „Rodzina – w niej świętość się zaczyna”. Uwydatniało ono cel peregrynacji relikwii bł. Ulmów, której specyfiką jest duszpasterska troska o małżeństwo, rodzinę i życie. Jego realizacji miały służyć działania, które można podzielić na ogólne i szczegółowe. Do pierwszych można zaliczyć: przepowiadanie i słuchanie Słowa Bożego w Kościele, regularne i owocne przystępowanie do sakramentu pokuty oraz częste i gorliwe uczestnictwo we Mszy Świętej. Natomiast wśród szczegółowych wymieniono: codzienne praktykowanie modlitwy małżeńskiej i rodzinnej, budowanie i przekazywanie rytuału rodzinnego, podawanie i poznawanie prawd religijnych i zasad chrześcijańskich w domu rodzinnym oraz nauczanie i praktykowanie żywej wiary i ducha ewangelicznego w życiu osobistym, małżeńskim i rodzinnym (Instrukcja 2023, 5).

Jako elementy obowiązkowe dla każdej wyznaczonej parafii wskazano: odmówienie różańca w intencji małżeństw i rodzin, odprawienie Mszy św. w intencji małżeństw i rodzin (najlepiej z formularza mszalnego o bł. Rodzinie Ulmów), przynajmniej jednej Mszy św. z odnowieniem przyrzeczeń małżeńskich, błogosławieństwo kobiet w ciąży oraz dzieci, a także zaproszenie do udziału w tym wydarzeniu obecnych w parafii grup, ruchów, stowarzyszeń związanych z małżeństwem i rodziną oraz ochroną życia ludzkiego, jak np. Domowy Kościół, Equipe Notre Dame, Spotkania Małżeńskie, Stowarzyszenie Rodzin Katolickich itp. (Instrukcja 2023, 10). W instrukcji znalazły się także inne nieobowiązkowe propozycje, ale wiele wspólnot parafialnych z nich skorzystało (Instrukcja 2023, 11).

5. Aktualność przesłania

Zagadnienie aktualności Listu do rodzin Jana Pawła II powraca co jakiś czas, zwykle z okazji kolejnych rocznic jego wydania. Jako przykład mogą posłużyć wspomniane poniżej wydarzenia. W 2009 roku (15. rocznica wydania dokumentu) w Bratysławie-Dubrawce odbyła się Międzynarodowa Konferencja Naukowa „Rodzina w trzecim tysiącleciu – w 15. rocznicę wydania Listu do rodzin *Gratissimam sane*” (Gorbaniuk 2010, 272-274). W 2024 roku (30. rocznica) w Kazimierzu Biskupim miało miejsce XXIV Sympozjum Teologiczno-Familiologiczne pt. „Teologia małżeństwa i rodziny Jana Pawła II odczytana na nowo. Relektura Listu do rodzin *Gratissimam sane* w 30. rocznicę jego ogłoszenia”. Poza tym zagadnienie listu jest podejmowane w artykułach naukowych, np. przez Sylwią Zydek – „List do rodzin *Gratissimam sane* Jana Pawła II – ciągle aktualne wyzwanie” (Zydek 2017, 277-285) czy ks. Jakuba

Kozaka – „Aktualność przesłania o duchowości małżeńskiej i rodzinnej w Liście do rodzin *Gratissimam sane* św. Jana Pawła II” (Kozak 2023, 77-90).

Sposobnością do ukazania aktualności papieskiego dokumentu w przełożeniu duszpasterskim jest także peregrynacja relikwii bł. Rodziny Ulmów. Jak już zostało zaznaczone pod koniec pierwszego punktu artykułu, szczególne znaczenie ma wprowadzenie do listu jako forma preambuły. Przywołane powyżej cytaty pokazały, że modlitwa i świadectwo to słowa klucze do treści Listu do rodzin, równocześnie stanowiąc wciąż aktualne przesłanie tego dokumentu.

Warto podjąć refleksję nad peregrynacją relikwii bł. Rodziny Ulmów przez pryzmat modlitwy i świadectwa. Pomocą może być koncepcja przeżycia peregrynacji w poszczególnych parafiach archidiecezji poznańskiej, opublikowana na jej stronie internetowej w zakładce „Duszpasterstwo” i podzakładce „Peregrynacja relikwii bł. Rodziny Ulmów” oraz informacje zawarte w „Instrukcji duszpasterskiej”.

Peregrynacja stała się impulsem do zorganizowania wspólnej modlitwy w intencji małżeństw i rodzin, a także i indywidualnej. Zaproszenie do niej skierowano do poszczególnych ruchów, grup, wspólnot i duszpasterstw dla małżeństw i rodzin. Celebrowano Msze św. i nabożeństwa, ale należy zaznaczyć, że kościoły goszczące relikwie były otwarte przez cały czas. Liczny udział wiernych w Mszach św. za małżeństwa i rodziny, połączonych z odnowieniem przyrzeczeń małżeńskich, a także w nabożeństwach np. różańcowych czy obrzędzie błogosławieństwa dzieci oraz matek w stanie błogosławionym, pokazał jak potrzebne jest tworzenie takich okazji i przestrzeni w parafiach, i innych wspólnotach, aby małżeństwa i rodziny mogły się razem modlić i odkryć, że nie są same. Jan Paweł II zaznaczył w Liście do rodzin, że potrzebna jest „modlitwa rodziny, modlitwa za rodziny, modlitwa z rodzinami” (Jan Paweł II 1994, 4). Peregrynacja dawała właśnie takie szanse poczucia jedności rodzin, możliwości wspólnej modlitwy za rodziny i z rodzinami. Szczególnym tego świadectwem jest „Księga intencji i łask”, zawierająca około 500 intencji wiernych. Warto pokreślić, że ponad połowa z nich dotyczy intencji za rodzinę, małżeństwo, dzieci, wnuki, ale też rodziców i dziadków. Jest szczególnym dowodem na wciąż aktualną potrzebę „modlitwy rodziny, modlitwy za rodzinę, modlitwy z rodzinami” (Jan Paweł II 1994, 4).

Odnosnie do świadectwa, to warto spojrzeć na nie z dwóch perspektyw. Peregrynacja po pierwsze stanowiła doskonałą sposobność do ukazania losów rodziny Ulmów. Stanowiła przestrzeń, aby przedstawić ją nie tylko jako polską rodzinę, ratującą Żydów podczas II wojny światowej, która poniosła śmierć męczeńską, ale przede wszystkim pokazać jej codzienne życie jako drogę do osobistej świętości, osiąganą we wspólnocie małżeńskiej i rodzinnej. Głoszone homilie, rozważania czy podejmowane inne działania, jak np. prezentacja

filmu o Ulmach, pomogły przybliżyć wiernym codzienne życie małżeńskie i rodzinne „Samarytan z Markowej” jako drogę do doskonałości chrześcijańskiej. Ten element również pojawiał się we wspomnianej „Księdze intencji i łask”, w której wierni dziękowali za świadectwo ich życia, będące dla nich wzorem, inspiracją i pomocą. Jest także źródłem nadziei, że nie tylko można tak żyć, ale warto tak żyć. Po drugie, jak już zostało wspomniane, stworzenie sposobności do modlitwy wspólnotowej oraz liczny udział wiernych w Mszach św. za małżeństwa i rodziny, sporo małżeństw odnawiających przyrzeczenia małżeńskie oraz całe rodziny podchodzące, aby uczcić relikwie, były pięknym świadectwem. Wiele rodzin odkryło, że są inni, dzielący te same wartości, w podobny sposób wychowujący dzieci, pragnący przekazać im najcenniejszy skarb – łaskę wiary, a z drugiej strony swoją obecnością mogły dać przykład: „Popatrzcie, nie jesteście sami, my też tak żyjemy, my też wierzymy, że pomysł Jezusa na małżeństwo i rodzinę jest najlepszy”. W ten sposób w pełni realizowały i aktualizowały się słowa papieża Polaka skierowane do rodzin: „Równocześnie modlitwa Roku Rodziny niech będzie odważnym świadectwem rodzin, które we wspólnocie rodzinnej znajdują spełnienie swego życiowego powołania: ludzkiego i chrześcijańskiego” (Jan Paweł II 1994, 5). Modlitwa, która jest świadectwem, i świadectwo życia, które staje się modlitwą.

Zakończenie

Celem artykułu było ukazanie aktualności przesłania Listu do rodzin na podstawie peregrynacji relikwii bł. Rodziny Ulmów w archidiecezji poznańskiej. Wydarzenie to wskazuje na aktualność przesłania tego dokumentu w kontekście modlitwy rodzin i za rodziny oraz składanego przez nie świadectwa. Skuteczność tej formy działania wynika, jak się zdaje, z następujących elementów:

1. Należy zauważyć, że kult relikwii jest w Polsce niezwykle silny i żywy. Potwierdzają to wszelkiego rodzaju podejmowane działania, jak np. sprowadzanie relikwii do poszczególnych parafii, prośby o relikwie osób prywatnych – wiernych oraz organizowane peregrynacje, w których wierni licznie uczestniczą.
2. Polacy postrzegają świętych i błogosławionych jako tych, którzy ich wspierają i towarzyszą w codzienności (Franciszek 2018, 3-5).
3. Warto zwrócić uwagę na elementy konsolidujące – bliskość czasowa życia Ulmów (XX wiek) oraz wspólnota pochodzenia (Polacy) sprawiają, że faktycznie są to święci z sąsiedztwa (Franciszek 2018, 6-9),

czyli po prostu są to ludzie bliscy, z którymi w jakimś stopniu można się utożsamiać.

4. Tym, co wyróżnia Ulmów jest fakt, że po raz pierwszy w historii została beatyfikowana cała rodzina. Żyjąc w małżeństwie i rodzinie, dążyli do świętości. Dzięki temu żyjący w małżeństwach i rodzinach mogą się z nimi łatwiej identyfikować i z większym zaufaniem powierzać im swoje troski.
5. Żyjemy w epoce społeczeństwa obrazkowego. Obraz przemawia dziś często mocniej niż słowo. Codzienne życie rodziny Ulmów zostało utrwalone przez Józefa na wielu fotografiach, które – mimo wojny – się zachowały. Niewątpliwie, to także pomaga współczesnym ludziom traktować tę rodzinę jako bliską i realnie żyjącą.

Warto z tych obserwacji wyciągnąć wnioski przy organizowaniu podobnych działań na rzecz małżeństwa, rodziny i obrony życia.

Aktualność przesłania Listu do rodzin o modlitwie i świadectwie ukazuje także nauczanie papieża Franciszka w Adhortacji Apostolskiej *Amoris laetitia*, kiedy wspomina on o potrzebie pomocy w przygotowaniu narzeczonych (Franciszek 2016, 205-211) oraz towarzyszeniu młodym małżeństwom (Franciszek 2016, 217-230). W obu przypadkach papież zwraca uwagę na modlitwę z nimi i za nich oraz na zaangażowanie małżeństw, które mogą wspierać młodych własnym przykładem i małżeńskim życiem. Widać to szczególnie w jego trosce o przygotowanie do małżeństwa oraz życia małżeńskiego, szczególnie w pierwszych latach po ślubie, jako swoistym katechumenacie (Dykasteria ds. Świeckich, Rodziny i Życia 2023, Przedmowa oraz 1-3). Konstytutywnymi elementami tego małżeńskiego katechumenatu są wspólna modlitwa (Dykasteria ds. Świeckich, Rodziny i Życia 2023, np. 23) i świadectwo życia innych małżeństw (Dykasteria ds. Świeckich, Rodziny i Życia 2023, np. 20-21).

BIBLIOGRAFIA

- Biesaga, Tadeusz. 1995. „Zagrożenia rodziny na podstawie Listu do rodzin Ojca Świętego Jana Pawła II”. *Seminare*, 11: 75-80.
- Bugała, Agnieszka. *Ulmowie. Sprawiedliwi i błogosławieni*. 2023. Kraków: Esprit.
- Burda, Witold. 2018/2019a. „Interpretacja teologiczna postawy sług bożych Józefa i Wiktorii Ulmów z dziećmi”. *Premisla Christiana*, 18: 49-53.
- Burda, Witold. 2018/2019b. „Proces beatyfikacyjny Józefa i Wiktorii Ulmów i ich siedmiorga dzieci”. *Premisla Christiana*, 18: 39-47.
- Dykasteria ds. Świeckich, Rodziny i Życia. 2023. *Droga wtajemniczenia katechumenalnego dla życia małżeńskiego. Wskazania duszpasterskie dla Kościołów partykularnych*.

- Dziewulski, Grzegorz. 2008. „Teologiczne podstawy kultu relikwii”. *Łódzkie Studia Teologiczne*, 17: 167-183.
- Franciszek. 2016. *Adhortacja Apostolska „Amoris laetitia”*.
- Franciszek. 2018. *Adhortacja Apostolska „Gaudete et exsultate”*.
- Gądecki, Stanisław. 2024. „Nikt nie ma większej miłości od tej, gdy ktoś życie swoje oddaje za przyjaciół swoich”. *Miesięcznik Kościelny Archidiecezji Poznańskiej*, 1: 3-9.
- Gorbaniuk, Julia. 2010. „Międzynarodowa konferencja naukowa «Rodzina w trzecim tysiącleciu» – w 15. rocznicę wydania Listu do rodzin *Gratissimam sane* Ojca Świętego Jana Pawła II”. *Roczniki Nauk o Rodzinie*, 2(57): 272-274.
- Góralski, Wojciech. 1995. „Małżeństwo i rodzina w świetle Listu do rodzin papieża Jana Pawła II”. *Roczniki Nauk Prawnych*, 5: 49-58.
- „Instrukcja duszpasterska o peregrynacji relikwii Błogosławionej Rodziny Ulmów”. 2023. *Miesięcznik Kościelny Archidiecezji Poznańskiej*, 10: 485-490.
- Jan Paweł II. 1994. *List do rodzin „Gratissimam sane”*.
- „Kalendarium peregrynacji Błogosławionej Rodziny Ulmów, 16-30.12.2023”. 2023. *Miesięcznik Kościelny Archidiecezji Poznańskiej*, 10: 490-492.
- Katechizm Kościoła Katolickiego*. 2002. Poznań: Pallotinum. (KKK)
- Kodeks Prawa Kanonicznego*. 1984. Poznań: Pallotinum. (KPK)
- Konferencja Episkopatu Polski. 2023. *Komunikat z 394. Zebrania Plenarnego Konferencji Episkopatu Polski*. Dostęp: 14.11.2023. <https://episkopat.pl/komunikat-z-394-zebrania-plenarnego-konferencji-episkopatu-polski/>.
- Kongregacja ds. Kanonizacyjnych. 2017. *Instrukcja Relikwie w Kościele: Poświadczenie prawdziwości oraz przechowywanie*.
- Kongregacja ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów. 2003. *Dyktorium o pobożności ludowej i liturgii. Zasady i wskazania*.
- Kozak, Jakub. 2023. „Aktualność przesłania o duchowości małżeńskiej i rodzinnej w Liście do rodzin *Gratissimam sane* św. Jana Pawła II”. *Teologiczne Studia Siedleckie*, 20: 77-90.
- Krocze, Piotr. 2015. „List do rodzin *Gratissimam sane* jako wskazówka dla prawodawstwa państwowego”. W: *Prawa dziecka: perspektywa Kościoła*, red. Piotr Krocze, s. 81-97. Kraków: Wydawnictwo Naukowe UPJPII.
- Majder, Jan. 1995. „Rodzina – zagrożenia, perspektywy i szanse w świetle Listu do rodzin Jana Pawła II”. *Studia Gdańskie*, 10: 25-30.
- Ogólne wprowadzenie do Mszału Rzymskiego*. 2006. Poznań: Pallotinum. (OWMR)
- Peregrynacja relikwii błogosławionej rodziny Ulmów. Materiały duszpasterskie do użytku wewnętrznego*. 2023. Warszawa: Fundacja Radość Miłości.
- Podbielska, Alicja. 2019. „Święta rodzina z Markowej: kult Ulmów i polityka historyczna”. *Zagłada Żydów. Studia i Materiały*, 15: 575-606.
- Półtawska, Wanda. 2023. *By rodzina była Bogiem silna. Na kanwie Listu do rodzin Ojca św. Jana Pawła II*. Częstochowa: Edycja św. Pawła.
- Semeraro, Marcello. 2023. *Homilia podczas beatyfikacji rodziny Ulmów*. Dostęp: 14.11.2023. <https://ulmowie.pl/homilia-kard-marcello-semeraro-podczas-beatyfikacji-rodziny-ulmow-10-wrzesnia-2023/>.
- Słomka, Walerian. 1995. „Cywilizacja miłości w życiu małżeńskim i rodzinnym według Listu do rodzin Ojca Świętego Jana Pawła II”. *Roczniki Teologiczne*, XLII, 5: 27-38.
- Sosnowski Benjamin. 2016. „Geneza, rola i cechy preambuły w aktach prawnych”. *Zeszyt Studencki Kół Naukowych Wydziału Prawa i Administracji UAM*, 6: 207-221.
- Ulma, Jerzy. 2024. *Błogosławiony Józef Ulma. Opowieść pisana życiem*. Kraków: Rafael.
- Wróbel, Józef. 1996. „Dobro wspólne małżeństwa i rodziny w świetle Jana Pawła II Listu do rodzin (wybrane elementy)”. *Roczniki Teologiczne*, XLIII, 3: 37-48.
- Zydek, Sylwia. 2017. „List do rodzin *Gratissimam sane* Jana Pawła II – ciągle aktualne wyzwanie”. *Zeszyty Naukowe. Uniwersytet Zielonogórski*, 8: 277-285.

JURAND ŻELISŁAWSKI – mgr teologii, kapłan archidiecezji poznańskiej, doktorant w Szkole Doktorskiej Nauk Humanistycznych UAM w Poznaniu (teologia moralna – nauki o rodzinie), członek Stowarzyszenia Teologów Moralistów i Polskiego Stowarzyszenia Familiologicznego, diecezjalny duszpasterz małżeństw i rodzin. Zainteresowania badawcze obejmują: relacje rodzina i społeczeństwo, duchowość małżeńską, duszpasterstwo małżeństw i rodzin.